

değişim
için
birlikte

GELECEĞİ DÜŞLEYEN KORKULUKLAR

MEVSİMLİK TARIMDAN
ÇOCUKLARIN EĞİTİM HAKKINA
ÇOCUKLARLA YARATICI
MÜDAHALE ÇALIŞMASI

GELECEĞİ DÜŞLEYEN KORKULUKLAR

MEVSİMLİK TARIMDAN ÇOCUKLARIN EĞİTİM HAKKINA
ÇOCUKLARLA YARATICI MÜDAHALE ÇALIŞMASI

Anadolu Kültür'ün yürütücülüğünde 2024 yılında dört farklı şehirde hayata geçen DEĞİŞİM İÇİN BİRLİKTE projesi kapsamında “Ayrımcılıkla Mücadelede Yerel İşbirlikleri” temasında Mersin’den D5 Sanat Ortamı, Kütüphane, Maya Derneği, Mersinefil-Mersin Sinema Derneği, Mersin Büyükşehir Belediyesi Sosyal Uyum Merkezi, Tarsus Belediyesi Tarsus Kent Konseyi Kadın Meclisi olarak bir araya geldik ve Mersin Çalışma Grubu’nu oluşturduk.

Amacımız, mevsimlik tarım alanlarında yaşayan ve çalışan çocukların eğitim hakkına erişimleri ve nitelikli eğitim alabilme haklarına odaklanmak üzere yerel yönetim, sivil toplum ve kültür sanat aktörlerini birlikte üretmeye teşvik etmek ve bunun güçlü bir örneğini birlikte sergileyebilmektir.

Bu süreçte mevsimlik tarımda çalışma koşullarının güvencesizliğini, çocukların bu şekilde ağır şartlarda çalıştırılmasının bir hak ihlali olduğunu ve çocukların sağlıklı gelişimini olumsuz etkilediğini Mersin yerinde bir kere daha gündemleştirmek ve bunu da yaratıcı bir müdahale ile yapmak istedik.

Bu amaç doğrultusunda, 2024 yılının Ekim-Kasım-Aralık aylarında üç aya yayılan bir zamanda Mersin Çalışma Grubu olarak işbirliği içinde çalıştık ve tüm çocukların nitelikli eğitime, kapsayıcı öğrenme ortamlarına, kültürel ve sanatsal faaliyetlere erişiminin sağlanmasına yönelik bir dizi atölye ve ortak sanatsal üretim ortaya koyduk.

Bu broşür de bu sanatsal üretimlerin bir başka ayağı olan savunuculuk ve görünürlük çalışmamızın bir parçası olarak tasarlandı.

PEKİ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ NEDİR?

Mevsimlik iş, belirli bir zaman aralığında çalışan ve sürekli olmayan bir çalışma biçimidir. Turizm ve diğer sektörlerde de var olan bu durum karşımıza en sık tarım alanında çıkar ve kişiler genellikle hasat zamanında tarlalarda çalışırlar; belirli bir ürünün toplanması, işlenmesi veya diğer tarımsal işlerin yapılması için geçici olarak istihdam edilirler. İşverenler, mevsimlik işçileri bu dönemlerde işe alır ve iş ihtiyacı sona erdiğinde işten çıkarabilirler.[1] Bu işler hem güvencesiz olması, sözleşmesiz çalıştırma pratiğinin yaygınlığı, hem fiziksel olarak güvenliği sağlanmayan işler olması, hem de az ücretli ve ağır işler olması nedeniyle sömürüye en açık işler kategorisinde yer alırlar.

Belirli mevsim dönemlerinde hasat edilebilmeleri nedeniyle kısıtlı zamanda ihtiyaç duyulan bu ağır işler için işgücüne genellikle sosyo-ekonomik olarak en alt kademelere itilmiş, yoksullaştırılmış gruplar dahil olur. Bu kısıtlı iş gününden en çok etkilenenler de ne yazık ki hep çocuklar olur. Çocuklar okula gitmesi gereken zamanlarda tarlalarda çalışmak zorunda kalır.

Bu problemin kök sebeplerine baktığımızda yoksulluk ve etnik ayrıştırma karşımıza çıkar. Bunun yanında dengesiz ve adaletsiz tarım politikaları da bunun bir başka nedenidir.

18 yaş altı çocukların tarımda ağır şartlarda çalıştırılmaları yasak olmasına rağmen bu durum uzun yıllardır görmezden geliniyor. Bu maddelere tekrar dikkat çekmek isteriz.

PEKİ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLİĞİ NEDİR?

4857 Sayılı İş Kanunu'nun "Çalışma Yaşı ve Çocukları Çalıştırma Yasağı" başlıklı 71. maddesine göre **"15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler."** Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri, günde 7 ve haftada 35 saatten fazla olamaz. Ancak 15 yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde 8 ve haftada 40 saate kadar artırılabilir.

Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir."[2]

Bu yoksulluk döngüsü içinde alınan ücretler ancak günü kurtarmaya yeterken yaşam koşulları ise neredeyse diptedir. Derme çatma çadırlarda yaşayan çocukların temiz suya, kanalizasyona ve asgari düzeyde dahi sağlıklı beslenmeye erişimleri yoktur. Farklı hasat zamanlarının okul dönemleri ile çakışması durumunda yoksulluk nedeniyle çalışmaya mecbur kalarak okula gidememeleri dolayısıyla eğitime sürekli olarak geride kalan çocukların tekrar okula geri döndüğünde uyum sağlamak ve işlenen konuları kavramakta çok zorlandıkları için okuldan uzaklaşırlar. Mevsimlik Tarım Alanlarındaki Yaşam Şartları ile ilgili olarak çekilmiş şu belgeye bakılabilir.[3]

Özetle, çocuk işçiliği, temel bir çocuk hakkı ihlalidir ve çocukların sağlığı, eğitimi, gelişimi ve refahı için önemli bir tehdittir.

BU ALANDAKİ İSTATİSTİKLER BİZE BU DURUMLA İLGİLİ NELER SÖYLÜYOR?

“TÜİK’in 2012 raporuna göre, Türkiye’de 6-18 yaş arasında ekonomik faaliyette bulunan 893.000 çocuğun %44’ü mevsimlik tarım işinde çalışıyor. Bu 393.000 çocuğun yarısı okula gitmeyip haftada 40 saatten fazla çalışıyor. Eğitim, sağlık, ekonomik sömürüden korunma, uygun standartta yaşama ve oyun oynama hakları ihlal ediliyor.”[4]

“TÜİK’in 2019 Çocuk İşgücü Anketi Sonuçlarına göre, Türkiye’de 5-17 yaş grubundaki bir ekonomik faaliyette çalışan çocuk sayısı 720 bindir. UNİCEF’in yayınladığı veri ve tespitler, Türkiye’deki toplam çocuk nüfusunun %4,4’ünün çalıştığını göstermektedir. En son tarihli bu veriyeye göre, Sokakta çalışanlar da dahil olmak üzere, çalışan çocukların yaklaşık yarısı (%45,5) hizmet sektöründedir. % 30,8’i tarımda çalışmaktadır. % 23,7’si endüstriyel imalatda, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışmaktadır. Çeşitli araştırmalar, mülteciler arasında da çocuk işçiliğinin yaygın olduğunu göstermektedir. Türkiye’de çocuk işçiliğinin başlıca nedenleri arasında çocuk yoksulluğu, sosyal korumadaki eksiklikler ve kayıt dışı ekonomi vardır. Türkiye’deki istihdamın yaklaşık üçte biri (%30) kayıt dışı sektördedir ve bu nedenle, çocuk haklarına tam olarak uyulmasını sağlamak çok kolay olmamaktadır.

Yapılan araştırmalarda görüyoruz ki çalışan çocukların önemli bir bölümü tarımda ve neredeyse tamamı ailenin yanında ve ücretsiz çalıştırılmaktadır. Bu çalışma düzeni çocuk istismarı olarak da ele alınmalıdır zira çocukların doğru beslenmeye, güvenli yaşama, sağlıklı bir ortama, nitelikli eğitime ve oyun oynamaya ihtiyaçları tartışılmazdır.

Ancak çalışabilmeleri adına bu hakları kısıtlanmış veya tamamen erişilemez hale gelmiştir. Bunun sonucunda ise psikolojik ve bedensel sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır, okula adaptasyonda zorlanma ve akran zorbalığına maruz kalma ihtimalleri artmaktadır. Çocukların geleceğe dair onlara yüklenen misyonla büyütülmeleri sonucunda her biri potansiyellerini gerçekleştirme umutlarından kopmakta ve bu da yoksunluğun bir kısır döngü halinde devam etmesiyle sonuçlanmaktadır.

“Tahmin edileceği üzere çocuk yaşta çalışmak zorunda kalan bireylerin, yalnızca fiziki gelişiminde değil; çocukluğunu yaşayamama, duygularını anlamlandıramama, sorun çözme becerisi kazanamama, sosyal ilişkiler hakkında fikir sahibi olamama gibi nedenlerle fikren gelişmesi de mümkün olmayacaktır. Gençliğinden itibaren ezilen bu bireyler, öğrenim imkanını da çoktan kaybetmiş olduklarından hayatları boyunca “nitelsiz iş gücü” olarak tanımlanmaya mahkûm olacaklardır. Ve bu kişilerin doğrudan toplumu oluşturması ve toplumda yer alması nedeniyle ortaya çıkacak problemlerin bireyselden bağımsız, kitlesel bir takım yansımaları da olacaktır.”[6]

Tüm bu durumu göz önüne alarak, Değişim İçin Birlikte Projesi kapsamında “Ayrımcılıkla mücadelede yerel işbirlikleri” başlığı altında kurumsal ve bireysel uzmanlıklarımızı, etki alanlarımız ve birlikte çalışma potansiyelimizi de değerlendirerek Mersin’de yükselmiş olan birçok ayrımcılık biçimi arasında Mevsimlik Tarım Alanlarında Yaşayan ve Çalışan Çocukların Eğitim Hakkına Erişimleri konusunu tercih ettik.

Elbette biliyoruz ki, mevsimlik tarım alanlarında yaşamak ve çalışmak zorunda kalan bu aileler ve özellikle de çocukları için hak ihlalleri çok katmanlı ve çok boyutludur. Sadece eğitimden yoksun kalma değil, aynı zamanda sahip oldukları etnik kimlik, anadilleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi pek çok nedenle ayrımcılığın farklı ve katmanlı biçimlerine maruz kalmaktadırlar.

KAYNAKLAR

[1] Engin İş, Başkan ÖZKAN, *Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışan Ailelerin Çocuklarının Eğitim Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar*, Ekev Akademi Dergisi, Sayı 98, 2024.

[2] <https://www.tarimhukuku.org/cocuk-isci-kavrami-cercevesinde-gecici-tarim-isciligi/>

[3] https://www.youtube.com/watch?v=iiLmlv5cjmM&ab_channel=Kalk%C4%B1maAt%C3%B6lyesi

[4] <https://www.unicefturk.org/yazi/tarimda-cocuk-isciligi>

[5] <https://www.tarimhukuku.org/cocuk-isci-kavrami-cercevesinde-gecici-tarim-isciligi/>

[6] <https://www.tarimhukuku.org/cocuk-isci-kavrami-cercevesinde-gecici-tarim-isciligi/>

BİZ NELER YAPTIK?

Bu tespitlerin farkında olarak, biz özellikle savunuculuk faaliyetleri ve çocuk haklarına duyarlı ve çocuğun iyilik halini gözetecek uygulamalar odağında çalışmaya karar verdik. Değişim İçin Birlikte Projesinin de kolaylaştırıcılığıyla Mersin'de kültür-sanat alanı aktörlerinin bu savunuculuk faaliyetlerinde yaratıcı çalışmalar üretebilmelerine önemli bir katkı sunacağına da işaret etmek istedik. Bu anlamda; **Kültürhane, D5 Sanat Ortamı, Maya Derneği, Mersinefil, Mersin Büyükşehir Belediyesi Sosyal Uyum Merkezi ve Tarsus Belediyesi Tarsus Kent Konseyi Kadın Meclisi** olarak bir araya gelerek güçlerimizi birleştirmeyi önemsedik.

PROJENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu projede “Korkuluk” çocukların tarla ve bostanla ilişkisine gönderme yapan bir metafor olarak düşünüldü. Çocukların eğitim görmesi ya da oyun oynaması gereken yaşta işçi olarak ağır şartlarda çalıştırıldığı ülkemizde aileler çocuklarını mevsimlik tarım işlerinde aileye katkıda bulunabilmesi için çalıştırmak durumunda kalıyorlar. Bu duruma yaratıcı müdahalemiz de onların hiç yabancı olmadığı korkuluk nesnesi üzerinden gerçekleştirildi.

Bu nesnenin amacı mahsullere zarar veren karga vb. kuşları korkutmaktır. Bu projede ise amaç bu korkulukları çocukların hayallerini gösterme fırsatı bulduğu bir platforma dönüştürmek ve bu hayallerle işvereni ya da sistemi yönetenlere bir nevi mesaj vermekti. Çocukların alışık olduğu dünyadan birkaç saatliğine çıkarılması, dünyanın potansiyellerini görmeleri, kendileri ve gelecekte ne olmak istediklerine dair düşünmeleri; görünürde sanatsal bir etkinliğin parçası gibi görünseler de hem onların uzun vadede fikirlerinin değiştiği hem de bu duruma dikkat çekerek kamuoyu oluşturulmaya çalışıldığı bir süreci içermektedir.

NOT: Proje 9-11 yaş aralığında yaklaşık 32 tarım işçisi çocuk ile ve ailelerinden izin alınarak gerçekleştirildi. Projenin fotoğrafları ve videoları çocukların kişisel verilerini korumak adına filtre uygulanarak kullanıldı. Çocuklara tarım işçiliği ile ilgili herhangi bir bilgilendirme/soru veya bir deneyim aktarımı yapılmadı. Onlar için bunun yalnızca sanatsal üretim yaptıkları ve eğlendikleri bir süreç olarak kalması sağlandı.

1.GÜN

Maya Derneği'nden Delal'in yönetiminde gerçekleşen bir oyun ile başladı. Burada amaç yaklaşık 30 tane çocuk ile tanışma ve kaynaşmaktır. Bu süreçte herkesin kendisini temsil edebilmeleri için hareketler yapması istendi. Hepsinin öncesinde çekinseler de zamanla kaynaşarak oyuna dahil oldular.

Sonrasında Mersinefil Derneği'nden Alper'in "Kurma Hikâye" atölyesi başladı ve çocukların tam katılımı ile bir korkuluğun okula gitme isteği üzerinden yavaş yavaş kurulan bir hikâye oluşturuldu. Burada çocukların okul fikrine nasıl yaklaştıkları gözlemlendi.

Hikâyenin bir kısmı ormanda gerçekleştiği ve sonraki heykel boyama atölyesi ile ilişkili olabilmesi için Delal tarafından dökülen alçı kalıplar ile "Hikâyeden Heykele" atölyesi başladı. Bu atölyede çocuklar; hikâyede geçen aslan, ayı, tavşan, kurbağa gibi figürleri seçerek boyamaya başladılar. Yaptıkları heykelleri hatıra olarak evlerine götürdüler.

Ana tema eğitim hakkı ve geleceği hayal etmek üzerinden gerçekleşen drama ve hikâye atölyelerinin amacı; çocukları ertesi güne üretilecek bostan korkuluğuna dair bakış açısı edindirmek ve kafalarında kimi tasarımların oluşmasını sağlamaktır. Böylelikle Delal'in oyun ve drama atölyesi, Alper'in örme masal yöntemi ve hikâyeden heykele atölyesi birleştirilerek korkuluk fikrini ve üretme sürecini desteklemesi sağlandı.

Sonrasında ise bir sonraki gün yaşadıkları yere dair duygu haritası çıkarabilmek ve yaşadıkları mekan ile kurdukları ilişkiyi anlayabilmek için adına Ciran tarafından direktifler verildi ve çevrelerini inceleyerek gelmeleri istendi.

2.GÜN

Atgirmez Kadın ve Çocuk Atölyesi'nde bize destek veren öğretmenin özel talebiyle ikinci gün etkinliklerimizi Mersin sahilindeki MBB Kültür Parkı Etkinlik ve Sanat Merkezi'nde gerçekleştirdik. Atölyemizin kentin merkezindeki bir kamusal alanda gerçekleştirilmesi çocukların deneyimleri açısından etkili olacağı için, ekibimizden MBB Sosyal Uyum Merkezi Sorumlusu Yusuf Yazgı tarafından organize edilen araç ve izinlerle çocukların alana ulaşımı sağlanmış oldu. Böylelikle çocuklar Mersin sahilinde bir çalışma yaptılar ve Mersin merkezde yaşayan ve sahili sık kullanan şehir sakinleri de interaktif bir çocuk atölyesi gerçekleştiğine şahit olmuş oldu. Hedefimiz, çalışmaların tamamlanması sonrasında hem broşürümüzle hem de sergimizle kamusal alanda dikkat çekici bir sanatsal müdahale ile şehir sakinlerinin dikkatini konuya çekmeye devam edebilmektir.

İlk oturumda ısınma egzersizlerle güne başladık ve şehir plancısı da olan ve Kültürhane'den ekip arkadaşımız Ciran Ay moderatörlüğünde “Duygu Haritası” çalışmasını geçtik. Google Maps'ten Atgirmez Mahallesi haritası çıktı alındı. Çocuklar gruplar halinde masalara oturdu ve her masaya bir harita yerleştirildi. Masalarda bir yetişkin de çocuklara eşlik etti. Çocuklar renkli kalem ve stickerlar ile haritada işaretlemeler yaptı, yaşadıkları alana, mahalleye, sokaklara dair duygu ve deneyimlerini aktardı. Her bir masada o çocukların deneyimleriyle özelleşmiş bir harita ortaya  ıktı. Bu toplanan bilgi ve izlenimler daha sonra gerçekleştirilecek mini korkuluklar ve büyük boy korkulukların mek nda yerleştirilmesinde önemli bir rol oynayacaktı.

Sonrasında Derya Gözükızıl'ın yönetiminde ve bütün ekibin desteği ile “Mini Korkuluk Atölyesi” gerçekleşti. Önceden hazırlanan 15cm'lik tahta konstrüksiyonlara iplerle minik bebeklerin nasıl yapılacağı anlatıldıktan sonra çeşitli süsleme araçları, düğmeler, ipler ve kumaş parçaları vs. ile kendilerine benzettikleri/hayal ettikleri küçük bebekler yapmaları için destek olundu. Burada amaç her bir çocuğa ait korkuluk ve tarım fikrini anlamak ve uygulamalar ile sürece dair fikir edinmekti.

Yine her 4 çocuğa bir gönüllünün eşlik ettiği süreçte elde edilen minik korkuluklar sonrasında **sergilenmek** üzere bize hediye edildi. Atölye süreci eğlenceli, verimli ve çok yaratıcı fikirlerle gerçekleşti.

2. Günün diğer bir etkinliği ise “Büyük Korkuluk Atölyesi” oldu. 6 adet korkuluk konstrüksiyonu üzerinden çocukların grup ile birlikte tasarladığı bir süreçti. Bu korkuluklar haritada belirlenen alanlara yerleştirilmek üzere tasarlandığı için boyut olarak büyük ve kolektif bir biçimde üretildiler. Yine gönüllülerin desteği ile çocukların gelecekte olmak istedikleri figürü yaratmaları beklendi. Onlar da ellerindeki malzemeler olanağında tasarımlar yapmak durumunda kaldı. Mesleki olarak istedikleri figürleri kimi zaman tam anlamıyla uygulayamasalar bile geleceğe dair hayal kurmak ve bu hayali gerçeğe dönüştürebileceklerinin farkında olarak bu süreci en iyi şekilde tamamladılar.

Üretilen büyük korkuluklar çocuklar ile birlikte daha sonra yerlerine yerleştirilmek üzere çocuklarla birlikte köye yolcu edildi.

3.GÜN

İkinci günün ardından yapmayı planladığımız korkulukları tarlaya yerleştirme etkinliğimiz güne yoğun yağış ile başlamamızdan dolayı gerçekleşemedi ama bu durum başka şeylere vesile oldu. Çocukların korkuluklar üzerine gelecekte yapmak istedikleri meslekleri yazdıkları etkinlik, drama ve öykü atölyesinde Delal ve Alper tarafından desteklendi. Bugünün en güzel yanı Kadın MBB Kadın ve Aile Daire Başkanı ve Tarsus Kadın Aile Müdürlüğü Başkanı'nın atölyeye gelen kadınların sorunlarını dinleyip sonrası için Atgirmez'deki kadınların birçok hakka erişimleri için çalışmalar yapacağı sözünü vermeleriydi. Bu noktada hem çocuklarla hem de aileleri ile belediye arasında dolaysız bir karşılaşma yaşanması sürecin çok verimli geçmesini sağladı.

Bizler; Mevsimlik tarım alanlarında yaşam ve çalışma koşullarının oluşturduğu hak ihlallerine dikkat çekmek ve bununla mücadelede herkesle birlikte olabilmek istedik. Özellikle çocuklar odağında, tüm çocuklar için eşit haklar talep edebilmek üzere çocuklarla birlikte olacağımız bir dizi etkinlikler tasarladık ve bu ürünleri ortaya çıkardık. Bu çalışmaları da kamusal alanda bir yaratıcı müdahale ve sergileme yöntemiyle sizlerle paylaşıyoruz.

